

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 2. augusta 1856.

Drevjoreja.

Koristnost ptujega ali inostranskega drevja. (Dalje).

4. Jasenovo (jesenovo) drevje.

*Amerikanski jase*n, tudi *beli jase*n imenovan, je zavoljo izverstnega lesa eno izmed najbolj zanimivih drevés rodovitne severne Amerike; imeniten je pa tudi zavoljo hitre rasti in lepega perja. Ugodno mu je merzlo vlažno podnebje, tedaj poganja krepko na obalih širokih rek in močvirjev, pa tudi po nadolih in sterminah, poleg morja, ga je veliko. Mnogokrat zraste 80 čevljev visok, in najdejo se debela, ktere so ravne kot sveča in do 40 čevljev od tal brez vsega vejovja. Les njegov čislajo Amerikanci povsod, ker je terden, gibek, pruživ in pripraven za mnogo orodja in pohišja. Že imenovani botanikar Michaux pravi, da amerikanski jase

sen je izverstnejši od onega, ki je v Evropi navaden; on terdi, da njegovo upeljanje v gojzde polnočne Evrope je bila ena najboljih pridobitev za nas; on pripoveduje dalje, da prebrisani Angleži so koj spoznali vrednost in večjo porabljenost tega drevesa, ter so cele gromade bele jasenovine, nažagane v dile, v Anglijo upeljali za gradjenje svojih bark in brodov.

*Černi jase*n rodi se tudi v severnih državah Amerike, kjer v družbi ravno popisanega belega jasena raste. On ljubi vlažno zemljo, posebno tako, po kateri se večkrat vode razlivajo, ali na kateri so navadne povodnji. Tudi njegov les je rabljiv za mnogoverstno orodje, ter daje pepél, v katerem je posebno veliko lugaste soli, zato je ugoden za napravljanje potašeljna. Černi jase

sen doseže visokost od 60 do 70 čevljev, ter je vreden zavoljo imenitnih lastnosti, da bi ga po naših gojzdnih nasadbah prav obilno redili.

Razun teh je v severni Ameriki še mnogo jasenovih plemen, in posebno na izhodni strani „Velike reke“ (Mississippi) bi utegnili popotniki še kakih 30 verst najti, ktere vse so vredne, da bi jih upeljali pa redili pridno pri nas. Kakor v Evropi je tudi v Ameriki jase

sen naj koristniše drevó po hrastu; in zavolj terdnosti in vlečljivosti njegove bi v mnogih potrebah si prizadevali ljudje zastonj njega nadomestiti s kakim drugim drevnim plemenom.

5. Javorovo drevje.

Tega drevja je v Ameriki sedmero verst, izmed kterih omenimo tukaj naslednje:

Černi javor ima svoje ime od tamno-zelenega listja, po katerem se tudi razlikuje od svetloperjatega sladkornega javora, v kterega družbi večidel raste. Je lepo košato drevó, 40 do 50 čevljev visoko; njega mezgo kuhajo v sladkor. Sila veliko ga raste po ogromnih dolínah severne Amerike, kjer njegov les v mnogoverstne izdelke, in tudi za derva potrebujejo.

Jasenolistnati javor (der eschenblätterige Ahorn) je že na Francozko upeljan, kjer se dobro sponaša. Les njegov je čverst, se dá lepo gladiti, tudi raste prav hitro, tedaj bi koristilo, da bi ga redili tudi pri nas.

Javor belovolnatega plodu (der weisswolligfrüchtige Ahorn) nahaja se posebno na bregovih velikih rek, ktere od severnih gorá navdol v tiho morje se razlivajo; največ ga je pa poleg reke Ohio in njenih prirék. Čeravno pa ta

javor bregovje ljubi, ga vendar ni viditi po blatovinah in močvirjih. Izraste 25 čevljev visok. Les njegov je droben, mehek, ložej od lesa drugih verst, ugoden ebenarjem za vložitve; posebno pa daje oglje, ktero klobučarji za kurjavo pod kotle zavolj primerne vročine raji imajo kot oglje drugega drevja.

Rudeči javor. Tega je veliko po južnih deželah, v Floridi in dolni Luizijani. On ljubi mokro pa tudi pešeno zemljo, na kateri zraste do 70 čevljev visok, in 3 do 4 čevlje debel. Lepo tamnorudeče cvetje njegovo se prikaže 14 dni pred razvitjem perja, ter je prvo znamenje pomladi. Les rudečega javora je jako lep in koristen; porabiti se dá v mnoge izdelke, ker je tudi gost in tanek; ko je uglajen se sveti kakor žida. V Ameriki ga rabijo posebno za pluge in poljsko orodje sploh; tudi lepo pohišje napravljajo iz njega. Iz njegove skorje, kuhaje jo, se utegne lepa bakrenorudeča barva izvleči, ktera, če se ji nekoliko žveplenega železa doda, prihaja v bagor se prelivajoča modrina; če ji pa nekaj galuna primešaš, je lepo črnílo.

Sladkorni javor (Zuckerahorn, *Acer saccharinum*) je prav zanimivo drevó in najvažniše izmed amerikanskih javorovih plemen. Veliki gojzde tega drevja stojé posebno v severnih državah, v Kanadi, Majni, v Novo-Jorku in v Pensilvanii. Najljubše raste sladkorni javor po berdovitih krajinah, v merzli, vlažni pa rodovitni zemlji, v kateri do 80 čevljev visok izraste; navadno je pa le 50 do 60 čevljev visok. Sladkorni javor je lepo drevó, ktero je lahko poznati že iz daljave po beli skorji njegovi. Les njegov ima tanko gosto jedro, uglajen dobí svili podoben lik, na zraku pa se rumení v rožno-rudečo barvo. Rabijo ta les rokodelci in umetniki za mnogoverstno orodje; dobiva iz njega se tudi kaj dobro oglje, kovačem posebno všeč, gorí pa tudi živo na domačem ognjišču. To oglje vaga od drevés iz držav Novo-Hampshire, Majne in Vermonta blizo petkrat težeje, kot oglje drevja iz bolj južnih držav, — gotov dokaz, da sladkornemu javoru bolje tekne severno hladno podnebje od južnega.

Sladkor dobivajo ljudje v Ameriki po tem, da javorovo mezgo kuhajo in odčadijo. Velik pomoček je ta sladkor ondotnim prebivavcom, posebno v novih naselbinah. Bati se je le, da ravno vsled teh naselbin umanjšalo se bode javorovo drevje, zato je bo tudi tega pripomočka od leta do leta manj, in da te krajine bodo mogle v kratkem sladkor iz ptujine upeljavati, ali pa nasaditi sladkornega terstja ondi, kjer mu je lega zemljišč ugodna. Da bi pa mi po svojih krajinah sladkorno drevje sadili, bi nas moglo že to podbujati, ker tudi les njegov je tako lep, da je najlepši mahagonovini podoben, in da ga mizarji za krasno pohišje pred drugim iščejo, pa drago plačujejo. (Konec sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Kako gosp. Lukačy murbino seme seje). Gosp. Lukačy, ki ima v Paloti na Ogerskem mnogo murb zasajenih, svetuje murborejcem, ki ga posnemati hočejo, sledeče: „Pod murbami, ktere imajo naj lepše perje, poberam vse jagode, ki same po sebi z drevja padajo in so tedaj popolnoma zrele; jih pomečem v majhne grabničke in

potem z rahlo zemljo zasujem. Že v malo dnéh kalí seme, če le enmalo prilivam, in še tisto jesen zrastejo sajenice ene pavce visoke. Potem jih vzamem iz zemlje in jih spravim v povezkih na tak kraj, kjer so varne mraza, prevelike moče in pa miš; večidel jih položim v malih lesenih tružicah v pesek. Proti koncu mesca sušca jih vsadim v drevno sadišče (vertno šolo) tako, kakor se navadno vsajajo druge sadike (flance), po pol čevlja saksebi v verste, ki so dva čevlja narazen. Potem jih zalijam. Poleti jih dam osipati, tudi opleti če je treba, in v veliki vročini jim prilivam. V dveh letih si izredim tako prav lepe drevesica z majhnimi stroški, večje drevesica za visoko drevje, vse druge pa za pritlično rejo in žive plotove“.

(Grozdne pške so naj bolji pripomoček kalne in vlečljive vina čistiti in čiste in dobre obderžati). Tako piše K. Pistori ter pravi: „Neki moj prijatelj je ravno hotel vedro triletnega vina preč vlti, ker mu je njegov vincar rekel, da je vino tako sprideno, da ni za nobeno rabo več. „Daj mi to vino — mu rečem — bom poskusil ga z grozdnimi pškami očistiti. Vzamem tedaj 2 do 3 bokale tega vina, ki se je gerdo vleklo, ga denem v ponvo, pridenem 2 funta grozdnih pšek in razgrejem počasi to zmes (pa ne da bi bila vreča) in vse postavim potem s pškami vred v hladen kraj za dva dni. Potem sem vino odlil od pšek, ga spet vlil v sodec in dobro pomešal s spridenim vinom. Čez četert leta je bilo vse vino v sodcu lepo čisto in dobro kakor poprej. Sedaj sem ga prelil v drug sodec in dobro se je obderžalo do zadnje kaplje“. „Vsak vinorejec si lahko napravi in hrani grozdnih pšek za potrebo, ako se mu kako vino spridi, in vendar — pravi dr. Gall — stavim 100 rajniš na en krajcar, da med 100 vinorejcev bo komaj eden to storil, čeravno je pomoček gotov in vsakemu pri rokah!“ Mi pa mislimo, da naši vinorejci, ko bojo to zvedili, ne bojo zanemarili lahke pomoči.

Narodopisje.

Rezijani. (Dalje.)

Cela rezijanska dolina z Volčjo vasjo vred je ena sama občina ali komún; na sredi pri farni cerkvi je njih občinska uradnja. Vsi trije občinski možje, in pa srenjski hlapec, znajo pisati in brati. Srenjski župan je skoraj vsak dan skozi celo leto v svoji uradni.

Razun te uradnje imajo Rezijani tukaj tudi šolo, ki jo obiskujejo otroci iz vseh rezijanskih vasí. V tej šoli se uče otroci brati, pisati, računati itd. v rezijanskem in v talijanskem jeziku, tako, da se vadijo v obeh, in umejo, govoré in pišejo v obeh jezikih.

Razun ključarjev (fabbricieri), ki nimajo dovolj cerkvenih dohodkov, da bi z njimi svojim cerkvam potrebnih stvari omišljevali, imajo tudi cerkvenega starašina (cameraro), ki je dolžen po nasvetu ključarjev skrbeti za vse cerkvene potrebe. Vsaka zgoraj omenjenih pet cerkev ima svojega lastnega starašina, ki konec leta odstopi, da se nov starašina izvoli. Dan volitve novega starašina je za njegov oddelek fare vesel in prazničen dan. Ali naj večje veselje in praznovanje je, kadar volijo starašina farne cerkve. Vsako leto se zberejo namreč 25. mesca aprila zvečer pred farno cerkev fajmošter s kaplanoma, kjučarji, srenjski uradniki in drugi poštene mozje cele fare; tū podá pričujočim starašina pisan račun čez vse, kar je čez leto za cerkev potegnil in izdal. Kadar pričujoči možje račun pregledajo in najdejo, da je vse prav, starašina svojo mošnjo vèn potegne in podari iz svojega lepo število dnarja cerkvi, po navadi tavžent benečanskih liber *). Na to se podajo vsi v cerkev, in zapojejo zahvalno pesem. Potem stopijo zopet iz cerkve, starašina in drugi možje; starašina pa stopi med mnogobrojno zbrano ljudstvo, ki čaka, željno zvediti, kako se je važno opravilo končalo. Tū jamejo govoriti gospod

fajmošter, oznanijo zbranemu ljudstvu izid letnega računa, in kolikanj je starašina cerkvi podaril. Skoraj vsako leto znaša ostanek cerkvene dnarnice s starašnim darom vred okoli 2500 benečanskih liber. Ljudstvo na to veselo zavriska, vsi hvalijo z enim glasom dobrodušnega starašina, in mu z dobrim belim vinom zdravice napivajo, da je kaj. Pol ure po tem ko že vse nekako bolj omolkne, sam bivši starašina ustane, in na glas, da ga lahko vsi slišijo, oznani ljudstvu imé novega starašina, ki je že poprej v to volitev dal svoje privoljenje, in se iz ponižnosti še v kakem bližnjem kotu skriva. Dva duhovna se na to vzdigneta ga poiskat, in ko ga najdeta, ga seboj vzameta in sprejmeta do zdolajnih stopnic mesta, kjer stoji dozdašnji starašina v sredi med srenjskimi možmi. Novi starašina poklekne, enmalo tihoma pomóli, pa prejme iz rok dosedanjega starašina z velikim spoštovanjem veliko sreberno škatlo, ki je skoraj eno libro težka, in je znamenje njegove nove službe. Po tem se vzdigne, vstane, se zahvali možem in vsemu zbranemu ljudstvu za čast, da so njega izvolili starašina, in se priporočuje njih darljivosti. Na to se vsi razidejo. — Novi starašina pa hodi koj po vsem Rezijanskem, po vseh hišah in potih, in bere milodare v dnarji, ki mu jih vsakter radovoljno podaja, ki ga sreča. Tisti večer po volitvi novega starašina se napravi vselej obilna večerja, h kateri se povabijo vsi srenjski uradniki in drugi zgorej imenovani pervaki, stari in novi starašina, sorodniki obojih, in še kter drug možak iz raznih farnih oddelkov. Po večerji vzame novi starašina v roke sreberno škatlo, in jo nosi okoli mize k vsem povabljenim, in dobí va-njo od vsakega kak srebernak. Ravno to dela on vselej, kadar je pri kaki gostiji pričujoč.

Starašina se jemlje vselej izmed prvih in premožnejših rezijanskih hiš. Njegova dolžnost je, večkrat čez leto vso srenjo obhoditi, in nabirati sira, masla in tudi dnarja, zato da si zamorejo oskerbeti vse v cerkvi potrebne reči. K vsem diplomatskim gostijam je tudi on vselej povabljen, ki se v Rezii napravljajo, in je v časti prvi za duhovnimi. Tudi v cerkvi ima on in njegova družina poseben časten stol. Da v kratkem povém, starašina je povsod in v vsem prvi za duhovnimi in med vsimi naj bolj spoštovan. (Dalje sl.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Zagreba pišejo „Narod. Nov.“, od 28. julija, da „v tiskarnici Gajevi se za program (šolski letopis) c. k. nadgimnazije varašdinske natiskuje slovenski prevod Goethe-ove „Ifigenije v Tauridi“ od verlega slovenskega pisatelja, prof. Matija Valjavca“. — Pravo tako! *)

Od sv. Marjete pri Pesnici na Štajarsk. 28. jul. Ravno kar sem se v svojo domovino na praznike vernil, in že sem dosti opazil, kar bo menda tudi častitim bravcem „Novic“ všeč. Našel sem marsikaj pri svojih rojaki, česar nisem zapustil: veselje namreč, iskreno veselje do pobožnih pa tudi družih lepih slovenskih pesem, ktere čedalje bolj gerdo rijovenje in divje tulenje nesramnih ponočnjakov in vesovavcev preganjajo. Veselja mora človeku serce poskakovati, ako čuje in vidi, kako se v cerkvi mladeneč in sivček, deklica in stara babica enako tersijo iz celega gerla Večnemu čast in hvalo prepevati, kjer smo poprej le učitelja kako nemško krožiti čuli; veselja mora človek solze točiti, ako sliši in vidi kôscu na travniku, ženjico na polji, pastirja na pašniku pri čredi, hlapca v hlevu, deklo v kuhinji enako lepe, poštene domače pesme prepevati, tako, da se glas daleko po dolu odmeva. Naprej, dragi rojaki! naprej, vedno tako, saj večno resnična je prislovica: „Slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa“, in gotovo bo se smelo potem tudi pri vas reči: „Rad ostani, kjer pojó, — hudobni pesem nimajo“. — Slava tukajšnim duhovnom in učiteljem, ki se za to blago reč iz vse moči poganjajo, dokler jim za to po imenu v „Novicah“ spominka ne postavimo, kar bodo one za vse dobro in lepo vselej unete

*) Benečanska libra veljá 11 $\frac{1}{3}$ krajcarjev. Tavžent liber je blezo 188 fl. 55 kr.

*) Priporočamo se tudi mi za en iztis ovega gotovo mičnega programa. Vred.